

РОЗДІЛ 7. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА ВЕДЕННЯ ОБЛІКУ
НА ПІДПРИЄМСТВАХ МАЛОГО БІЗНЕСУORGANIZATION AND METHODS OF ACCOUNTING
IN SMALL BUSINESS ENTERPRISES

В статті розглядається питання раціональної організації і методики ведення бухгалтерського обліку суб'єктів підприємницької діяльності відповідно до вимог системи управління підприємством. Бухгалтерський облік є складним механізмом. Його призначення складається у забезпеченні управлінської системи будь-якого суб'єкта господарювання інформацією для прийняття ефективних рішень. Сукупність облікових відомостей про стан і зміни господарських засобів і зобов'язань підприємства дозволяє приймати обґрунтовані управлінські рішення. Крім того, надає можливість реалізувати контроль за їх виконанням, а отже, за правильністю і повнотою використання усіх наявних ресурсів, за чіткістю роботи підприємства в цілому. Враховуючи важливість бухгалтерського обліку для ефективної господарської діяльності підприємства, необхідним є налагоджене і раціональне функціонування системи обліку на малих підприємствах.

Ключові слова: система обліку, організація обліку, малі підприємства, ефективність господарювання, інформаційне забезпечення, форми обліку, облікові реєстри.

The article considers the issue of rational organization and methods of accounting of business entities in accordance with the requirements of the enterprise management system. According to the legislation of Ukraine, all enterprises, regardless of their organizational and legal form and form of ownership, including small ones, must keep accounts and prepare financial statements. Accounting is a complex mechanism. Its purpose is to provide the management system of any business entity with information to make effective decisions. The set of accounting information about the state and changes in the economic assets and liabilities of the enterprise allows you to make informed management decisions, provides an opportunity to monitor their implementation, and hence the correctness and completeness of the use of all available resources, the clarity of the enterprise as a whole. Given the importance of accounting for effective economic activity of the enterprise, it is necessary to establish and rational functioning of the accounting system in small enterprises. That is why the organization of accounting and methods of its conduct are one of the most important areas of development and effective small business. The organization of accounting acts as a stage in the process of forming a system of accounting and management. Its structure helps to identify the essence and content of the accounting system, determines the creation of this system and is implemented in it. Accounting and financial reporting of small businesses have their own characteristics. The application of the traditional system of accounting and reporting by small enterprises in modern economic conditions is not appropriate, as this system is too cumbersome and time-consuming, and with a small number of business transactions and limited functional services inefficient. The organization and maintenance of accounting in small businesses depends on the chosen system of taxation. Depending on the scope of activities and the requirements of the law, small businesses can independently choose the form of accounting and prepare financial statements on this basis. The choice of form depends on what requirements are set for accounting in the business management system.

Key words: accounting system, accounting organization, small enterprises, management efficiency, information support, accounting forms, accounting registers.

УДК 657:334.012

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.73-19>

Мельн О.В.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри обліку і фінансів
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

Дем'янцева Є.Ю.

бакалавр
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

Melen Olena

National Technical University
"Kharkiv Polytechnic Institute"

Demiantseva Yelyzaveta

National Technical University
"Kharkiv Polytechnic Institute"

Постановка проблеми. Ефективність господарювання будь-якого суб'єкта підприємництва неможливо досягти без належно організованого інформаційного забезпечення. Саме бухгалтерський облік забезпечує інформаційні потреби в управлінні підприємством. Бухгалтерський облік на підприємствах малого бізнесу організовується та ведеться відповідно до вимог чинного законодавства і особливостей їх господарської діяльності. Тому питання раціональної організації і методики ведення бухгалтерського обліку суб'єктів підприємницької діяльності відповідно до вимог системи управління підприємством в цілому є особливо актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженням аспектів організації і методики ведення бухгалтерського обліку суб'єктів малого бізнесу займалися багато українських науковців: Братчук Л. М., Бутинець Ф.Ф., Довбуш А. В., Давидовська Г. І., Гоголь Т. А. та інші.

Постановка завдання. Метою дослідження є ретельний та раціональний підхід кожного суб'єкта підприємницької діяльності до вибору варіантів організації та методики ведення обліку відповідно до сучасних тенденцій ведення бізнесу, збільшення потреб управління підприємства в інформації і постійних змін, що відбуваються у нормативно-правовому регулюванні бухгалтер-

ського та податкового обліку суб'єктів підприємництва.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі ринкових відносин одним із найважливіших суб'єктів господарювання є малий бізнес. Малий бізнес займає значне місце у соціально-економічному розвитку держави. Він характеризується мобільністю та швидко реагує на ринкові зміни, які відбуваються в країні, має швидко окупність вкладень, низьку капіталомісткість та невисокі накладні витрати підприємства, що здійснюється за рахунок раціональної організації управління.

Відповідно до Господарського кодексу України, суб'єкти господарювання залежно від кількості працюючих та доходів від будь-якої діяльності за рік можуть належати до суб'єктів малого підприємництва, у тому числі до суб'єктів мікропідприємництва, середнього або великого підприємництва [1].

Суб'єктами малого підприємництва є:

- фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи – підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;

- юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України [1].

Відповідно до цілей оподаткування, пунктом 2 статті 2 Закону, в редакції Закону України від 05 жовтня 2017 року № 2164-VII «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» щодо удосконалення деяких положень», що набрав чинності 01.01.2018 року, для підприємств встановлені критерії щодо їх належності до мікропідприємств, малих, середніх або великих підприємств. Так, мікропідприємствами є підприємства, показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідають щонайменше двом із таких критеріїв [2]:

- балансова вартість активів – до 350 тисяч євро;
- чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – до 700 тисяч євро;
- середня кількість працівників – до 10 осіб.

Малими є підприємства, які не відповідають критеріям для мікропідприємств та показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідають щонайменше двом із таких критеріїв:

- балансова вартість активів – до 4 мільйонів євро;

- чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – до 8 мільйонів євро;

- середня кількість працівників – до 50 осіб.

Для визначення відповідності критеріям, встановленим у євро, застосовується офіційний курс гривні щодо іноземних валют (середній за період), розрахований на підставі курсів Національного банку, що встановлювалися для євро протягом відповідного року [2].

Функціонування жодного підприємства неможливе без налагодженого бухгалтерського обліку, оскільки ефективність господарювання будь-якого суб'єкта підприємництва неможливо досягти без належного інформаційного забезпечення. Специфіку організації та ведення обліку на малих підприємствах обумовлюють особливості організаційно-правової структури суб'єктів малого підприємства, невелика кількість господарських операцій, мала чисельність працівників, незначні обсяги діяльності. Бухгалтерський облік ведеться безперервно з дня реєстрації малого підприємства до його ліквідації. Малі підприємства ведуть бухгалтерський облік відповідно до єдиних методологічних засад та правил, встановлених Законом «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» і Національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку.

Бухгалтерський облік є складним механізмом. Його призначення складається у забезпеченні управлінської системи будь-якого суб'єкта господарювання інформацією для прийняття ефективних рішень. Сукупність облікових відомостей про стан і зміни господарських засобів і зобов'язань підприємства дозволяє приймати обґрунтовані управлінські рішення. Крім того, надає можливість реалізувати контроль за їх виконанням, а отже, за правильністю і повнотою використання усіх наявних ресурсів, за чіткістю роботи підприємства в цілому. Враховуючи важливість бухгалтерського обліку для ефективної господарської діяльності, необхідним є його налагоджене і раціональне функціонування. І саме тому організація бухгалтерського обліку виступає одним із найсуттєвіших напрямків розвитку та ефективної діяльності малого підприємства.

Поняття «організація» передбачає впорядкування і налагодження діючої системи обліку. Організація бухгалтерського обліку виступає як стадія процесу формування системи бухгалтерського обліку і управління. Саме її структура сприяє виявленню сутності та змісту системи бухгалтерського обліку, зумовлює створення цієї системи і реалізується в ній.

Організація бухгалтерського обліку це «фундамент» і невід'ємний елемент системи бухгалтерського обліку. Вона забезпечує збереження, раці-

ональне функціонування і удосконалення системи бухгалтерського обліку, виконання покладених на неї функцій та завдань, ефективну діяльність підприємства [3].

З моменту створення підприємства його власники або уповноважений орган мають забезпечити ведення бухгалтерського обліку за встановленими в країні правилами. Аби досконало організувати бухгалтерський облік на підприємстві, особливу увагу треба приділити розробленню концепції облікової політики та документообігу. Тобто основою організації обліку є належно сформований апарат облікової політики, яка визначається як сукупність конкретних принципів, основ, домовленостей, правил та практик, що їх підприємство застосовує при складанні та поданні фінансової звітності.

Наявність затвердженої на підприємстві облікової політики є прямим обов'язком вищого керівництва підприємства, встановлений п. 5 ст. 8 Закону № 996, а її дотримання – є обов'язком головного бухгалтера та інших осіб, що відповідають за ведення господарського обліку підприємства [4].

Організація обліку на малих підприємствах залежить від вибраної системи оподаткування. Системи оподаткування для малого бізнесу в Україні станом на 2022 рік, відповідно до Податкового кодексу України [5], представлені двома системами: загальною і спрощеною.

Загальна система оподаткування – це умови роботи для підприємців та організацій, які не мають права або не мають вигоду переходити на застосування спрощеного режиму оподаткування. На загальній системі оподаткування не потрібно відповідати якимось обмеженням за видами діяльності, кількістю співробітників або розмірами доходів.

Загальна система оподаткування характеризується тим, що сплата податків відбувається від прибутку, а не від отриманого сукупного доходу підприємця. Якщо прибутку немає або він негативний, то податки не сплачуються. Загальна система найбільш вигідна для ФОПів, якщо для здійснення діяльності є чималий перелік підтверджених і необхідних витрат: закупівля різного виду сировини й устаткування, оренда приміщення для бізнесу, оплата комунальних, потрібні часті відрядження і т.п. Головне, щоб витрати суб'єкта малого підприємництва були вже сплачені, підтверджені документом і входили до переліку витрат, вказані в Податковому кодексі ст. 177, і були пов'язані з прибутком, отриманим суб'єктом малого підприємництва [6].

Спрощена система оподаткування, обліку та звітності – це особливий механізм справляння податків і зборів, що встановлює заміну сплати окремих податків і зборів, встановлених ПКУ, на сплату єдиного податку в порядку та на умовах, визначених ПКУ, з одночасним веденням спрощеного обліку та звітності [5].

Спрощена система оподаткування неодноразово змінювалася з часу свого запровадження, ці зміни стосувалися ставки єдиного податку, торкалися порядку його нарахування, переліку податків, які замінялися єдиним податком, критеріїв надання підприємствам та фізичним особам – підприємцям права на використання спрощеної системи оподаткування. Спрощена система оподаткування передбачає поділ платників на чотири групи, сплату єдиного податку, має обмеження у застосуванні за кількістю працівників, рівнем доходу та видами діяльності.

Для ФОП та ТОВ у 2022 році залишається чотири групи платників єдиного податку. Перша група створена для торгівлі на ринках, четверта – для аграріїв. Загальна система та друга з третьою групи – найбільш розповсюджені в Україні.

Перша група ФОП сплачує єдиний податок та ЄСВ, має ліміт 1002000 грн річного обороту, має право займатися торгівлею на ринках та надавати побутові послуги населенню. Види послуг перераховані в пункті 291.7 ПКУ.

Друга група ФОП сплачує Єдиний соціальний внесок та єдиний податок фіксовано щомісяця, має ліміт 5004000 гривень обороту на рік. Друга група має право займатися ресторанним господарством, виробництвом та продажем товарів, а також наданням послуг населенню та платникам єдиного податку. Для ІТ-сфери, наприклад, не завжди підходить така система оподаткування.

Третя група ФОП сплачує ЄСВ та 5% податку від прибутку і має ліміт 7002000 грн річного обороту. Ця група також підходить для юридичних осіб та дозволяє надавати послуги без обмежень.

Четверта група створена – для аграріїв та має власні умови реєстрації.

При виборі податкового режиму зі сплати єдиного податку слід мінімізувати кількість фізичних показників, які використовуються при розрахунку даного податку. В майбутньому, обраний податковий режим необхідно щорічно переглядати на предмет актуальності (адже його можна змінити, якщо фінансові вигоди від його використання значно скорочуються).

Залежно від обсягів здійснюваної діяльності та вимог законодавства, суб'єкти малого підприємництва можуть обирати одну із форм бухгалтерського обліку (загальну, спрощену або просту) та складати на цій основі загальну, спрощену або просту фінансову звітність. Форма бухгалтерського обліку суб'єктів малих підприємств визначається побудовою облікових реєстрів, тобто носіїв спеціального формату у вигляді відомостей, журналів, книг, журналів-ордерів тощо, які призначені для хронологічного, систематичного або комбінованого накопичення, групування та узагальнення інформації з первинних документів, що прийняті до обліку. Вибір їх залежить від того, які

вимоги поставлені перед обліком у системі управління підприємницькою діяльністю.

Підставою для бухгалтерського обліку господарських операцій є первинні документи. Для контролю та впорядкування оброблення даних на підставі первинних документів можуть складатися зведені облікові документи [4]. Первинні та зведені облікові документи можуть бути складені у паперовій або в електронній формі та повинні мати такі обов'язкові реквізити. Первинні документи, складені в електронній формі, застосовуються у бухгалтерському обліку за умови дотримання вимог законодавства про електронні документи та електронний документообіг [4].

Регістри бухгалтерського обліку повинні складатися малим підприємством щомісяця. Регістри бухгалтерського обліку повинні мати назву, період реєстрації господарських операцій, прізвища і підписи або інші дані, що дають змогу ідентифікувати осіб, які брали участь у їх складанні. Підставою для записів у регістрах є первинні документи про факти господарських операцій, розрахунки зносу (амортизації), податкових та інших відрахувань. Записи ведуться в тій сумі, яку зазначено у первинних документах або розрахунках, тобто в гривнях і копійках (без округлення). Господарські операції заносяться до реєстру бухгалтерського обліку за той місяць, в якому вони відбулися. Дані реєстрів бухгалтерського обліку використовуються для складання фінансової звітності, заповнення інших форм звітності.

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», чинних Національних П(С)БО, нормативних документів Міністерства фінансів України з питань організації бухгалтерського обліку, усім підприємствам, незалежно від їх організаційно-правової форми і форми власності, зокрема й малим, необхідно вести бухгалтерський облік і складати фінансову звітність. Проте як бухгалтерський облік, так і фінансова звітність малих підприємств мають свої особливості. Застосування традиційної системи обліку та звітності малими підприємствами в сучасних умовах господарювання не є доцільним, оскільки ця система є надто громіздкою і трудомісткою, а за невеликої кількості господарських операцій та обмеженості функціональних служб неефективною.

Для мікропідприємств, малих підприємств, непідприємницьких товариств, представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності та підприємств, які ведуть спрощений бухгалтерський облік доходів та витрат, установлюється скорочена за показниками фінансова звітність у складі Балансу та Звіту про фінансові результати, форма і порядок складання яких визначаються НП(С)БО 25. Фінансову звітність мікропідприємства (форми 1-мс та 2-мс) складають мікропідприємства; під-

приємства, які ведуть спрощений бухгалтерський облік доходів та витрат відповідно до Податкового кодексу (платники єдиного податку) та непідприємницькі товариства. Фінансову звітність малого підприємства (1-м та 2-м) складають малі підприємства та представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності [7].

НП(С)БО 25 не надає підприємствам права вибирати між Фінансовою звітністю малого підприємства (форми № 1-м, № 2-м) та Фінансовою звітністю мікропідприємства (форми № 1-мс, 2-мс). Тому мікропідприємство не може звітувати за формами № 1-м і № 2-м. А ось складати повноформатну фінансову звітність, передбачену НП(С)БО 1 [8], дозволено.

Відповідно до п. 2 розд. II НП(С)БО 1 [8] мікропідприємства та малі підприємства можуть самостійно визначати доцільність складання фінансової звітності за формами, наведеними в НП(С)БО 25. Тобто підприємство саме вирішує, який комплект звітності подавати: скорочену фінансову звітність відповідно до НП(С)БО 25 чи повний річний комплект фінансової звітності [8] та проміжний у складі Балансу та Звіту про фінансові результати [8], про що має бути зазначено в наказі про облікову політику.

Висновки з проведеного дослідження. Виходячи з усього вищесказаного, можна зазначити, що організація, методика ведення обліку і складання фінансової звітності суб'єктів малого підприємництва мають свої особливості. Основою організації обліку є належно сформований апарат облікової політики. Організація та методика ведення обліку на малих підприємствах залежить від обраної системи оподаткування. Залежно від обсягів здійснюваної діяльності та вимог законодавства, суб'єкти малого підприємництва самостійно обирають форми бухгалтерського обліку, які визначаються побудовою облікових реєстрів. Вибір форми залежить від того, які вимоги поставлені перед обліком у системі управління підприємницькою діяльністю.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Господарський кодекс України від 01.01.2004 № 436-IV із змінами та доповненнями в останній. Редакція від 12.01.2022, підстава № 1962-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення 18.01.2022 р).
2. Щодо поділу підприємств за критеріями їх розмірів на мікропідприємства, малі, середні або великі підприємства для цілей оподаткування та визначення тривалості перевірок. ДФС України. URL: <https://zakon.help/article/ipk-vid-10102018--4372-6-99-99-14-03-03-15-ipk-shchodo-podilu> (дата звернення 18.01.2022 р).
3. Братчук Л. М. Сутність та основи організації бухгалтерського обліку. *Облік і фінанси АПК*. 2009. № 4. С. 62-65. URL: <http://magazine.faaf.org.ua/sutnist->

ta-osnovi-organizacii-buhgalterskogo-obliku.html (дата звернення 19.01.2022 р).

4. Закон України Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні № 996 від 16.07.1999 № 996-XIV URL: https://ips.ligazakon.net/document/T990996?ed=2013_10_24 (дата звернення 19.01.2022 р).

5. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. Редакція від 01.01.2022. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. (дата звернення: 19.01.2022).

6. Вигідна система оподаткування для ФОП та ТОВ у 2021 році. Електронний ресурс. URL: <https://aktiv.ua/ua/materials/articles/sistema-opodatkuvannya-dlya-fop> (дата звернення: 19.01.2022).

7. Національні положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність» Документ z0161-00, поточна редакція – Редакція від 10.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00#Text> (дата звернення: 19.01.2022).

8. Національні положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» Документ z0336-13, чинний, поточна редакція – Редакція від 10.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00#Text> (дата звернення: 19.01.2022).

REFERENCES:

1. Hospodarskyi kodeks Ukrainy [Economic Code of Ukraine] vol. 01.01.2004 no. 436-IV iz zminamy ta dopovnenniamy. Redaktsiia vol. 12.01.2022, no. 1962-IX Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (accessed 18 January 2022).

2. Derzhavna fiskalna sluzhba Ukrainy. Shchodo podilu pidpriemstv za kryteriiamy yikh rozmiriv na mikropidpriemstva, mali, seredni abo velyki pidpriemstva dlia tsilei opodatkuvannia ta vyznachennia tryvalosti perevirok [Regarding the division of enterprises according to the criteria of their size into micro-enter-

prises, small, medium or large enterprises for tax purposes and to determine the duration of inspections]. DFS Ukrainy. Available at: <https://zakon.help/article/ipk-vid-10102018--4372-6-99-99-14-03-03-15-ipk-shchodopodilu> (accessed 18 January 2022).

3. Bratchuk L. M. (2009) Sutnist ta osnovy orhantzatsii bukhgalterskoho obliku [The essence and basics of accounting]. Oblik i finansy APK (electronic journal) vol. 4, pp. 62-65. Available at: <http://magazine.faaf.org.ua/sutnist-ta-osnovi-organizacii-buhgalterskogo-obliku.html> (accessed 19 January 2022).

4. Zakon Ukrainy Pro bukhgalterskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini [Law of Ukraine on Accounting and Financial Reporting in Ukraine] no. 996 vol. 16.07.1999 no. 996-XIV Available at: https://ips.ligazakon.net/document/T990996?ed=2013_10_24 (accessed 19 January 2022).

5. Podatkovyi kodeks Ukrainy [Tax Code of Ukraine] vol. 02.12.2010 no. 2755-VI. Redaktsiia vid 01.01.2022 Available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (accessed 19 January 2022).

6. Vyhidna systema opodatkuvannia dlia FOP ta TOV u 2021 rotsi [Favorable tax system for sole proprietorships and limited liability companies in 2021] Available at: <https://aktiv.ua/ua/materials/articles/sistema-opodatkuvannya-dlya-fop> (accessed 19 January 2022).

7. Natsionalni polozhennia (standartu) bukhgalterskoho obliku 25 "Sproshchena finansova zvitnist" [National Regulation (Standard) of Accounting 25 "Simplified Financial Statements"]. Dokument z0161-00. Redaktsiia vol. 10.08.2021 Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00#Text> (accessed 19 January 2022).

8. Natsionalni polozhennia (standart) bukhgalterskoho obliku 1 "Zahalni vymohy do finansovoi zvitnosti" [National Accounting Regulations (Standard) 1 "General Financial Reporting Requirements"]. Dokument z0336-13, Redaktsiia vol. 10.08.2021 Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00#Text> (accessed 19 January 2022).